

РЕЗЮМЕ

О. Б. Кривонос. Эвристическая деятельность как средство оптимизации учения.

В статье рассматривается проблема оптимизации процесса учения учащихся общеобразовательной школы и студентов педагогического университета. Дается характеристика дидактических возможностей различных видов эвристической деятельности таких как, решение творческих заданий, формирование эвристических вопросов, проектная деятельность учащихся и студентов.

Ключевые слова: учение, оптимизация учения, эвристическая деятельность, творческая деятельность, творческие задания, эвристические вопросы, учебный проект.

SUMMARY

O. Kryvonos. A heuristic activity as indicator of studying optimization.

In the article it is considered a problem of teaching optimization of studying process of secondary school pupils and university students. The various types of heuristic teaching opportunities (solving of creative matters, heuristic questions forming, pupils' and student's project activities) are determined in the article.

Key words: teaching, optimization of studying, heuristic work, creativity, creative tasks, heuristic questions, a training project.

УДК 371.13:316.454.52:373.3-087.874

Л. М. Крившенко

КУ Сумська СШ I–III ступенів №25;

В. В. Лях

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

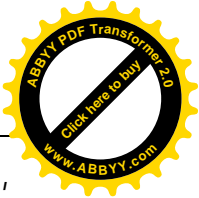
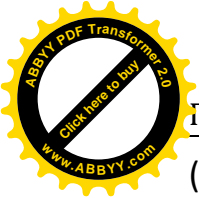
НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАПИТАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкриваються етапи та способи навчання молодших школярів запитальної діяльності. Приводяться приклади опорних таблиць із запитальними словами та індивідуальною картою з планом-алгоритмом для складання розповіді з елементами опису. Охарактеризовано основні здобутки з пошуку оптимальних шляхів і методів опанування запитальною діяльністю у процесі реалізації дидактичної технології навчання молодших школярів діалогової взаємодії.

Ключові слова: діалогова взаємодія, запитальна діяльність, банк запитань, опис, творчі методи, опорні таблиці, план-алгоритм, молодші школярі.

Постановка проблеми. Серед провідних напрямів реформування й модернізації навчання в початковій школі сучасна педагогічна наука визначає діалогову взаємодію вчителя й учнів як провідний спосіб оволодіння основними навчальними знаннями та вміннями. Цього можна досягти шляхом навчання молодших школярів запитальної діяльності, процес якого на сьогодні недостатньо розроблений. Багато дидактів звертаються до форм та методів діалогової взаємодії у школі, залишаючи поза увагою спрямованість і зміст технології навчання молодших школярів діалогової взаємодії.

Аналіз актуальних досліджень. Здійснивши аналіз методологічних основ діалогу (М. Бахтін, В. Берков, В. Біблер, Я. Буш, В. Давидов, В. Лекторський, С. Курганов), розглянувши його психологічні аспекти

(А. Бодальов, С. Рубінштейн, Л. Виготський, В. Кан-Калік, А. Леонтьєв, А. Брушлинський, Г. Кучинський, В. Семиченко), виявивши дидактичні можливості навчального діалогу (М. Кларін, Г. Ковальов, О. Кондратюк, О. Кузьменко, А. Король, В. Лозова, П. Фрейре, А. Хуторської, М. Лазарєв), можна дійти висновку, що свобода, самостійність, ініціатива учня скоріше декларується, ніж фактично реалізується. Продуктивна, особистісно значима діалогова взаємодія як по вертикалі (учитель-учень), так і по горизонталі (учень-учень) у повній мірі на сьогодні нездійсненна.

Активно досліджують означену проблему такі експериментатори як М. Лазарєв, Л. Крившенко, А. Кравченко, О. Онук, З. Токарева, В. Лях.

Мета статті – здійснити загальну характеристику основних способів навчання молодших школярів запитальної діяльності як важливого чинника їхнього пізнавально-творчого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Процес навчання розглядається нами як творча взаємодія вчителя та учнів, у ході якого реалізуються завдання освіти, виховання і розвитку. До основних структурних компонентів, які розкривають його сутність, належать цілі навчання, зміст, діяльність викладання та учіння, характер їх взаємодії, принципи, методи, форми навчання. У своїй роботі ми висвітлюємо використання одного зі структурних компонентів – творчих методів. Володіння ними як ніщо інше виявляє не тільки комунікативну культуру вчителя, а й його вихованців. До творчих методів ми відносимо: дослідницькі методи; творчо-монологічні методи; творчо-діалогічні методи; ігрові методи; рефлексивні методи [3, 137].

У процесі реалізації дидактичної технології навчання молодших школярів запитальної діяльності стали доцільними для використання творчо-діалогічні та ігрові методи. У результаті проведеного дослідження ми визначили таку загальну послідовність використання наступних способів навчання молодших школярів запитальної діяльності.

Етапи та способи навчання молодших школярів запитальної діяльності

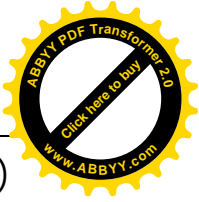
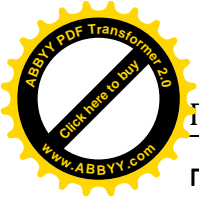
№ п/п	Етапи діяльності вчителя та учнів	Способи діяльності
1.	Підготовчий етап	Надання вчителем зразків запитань до словосполучень, речень та різних видів описових текстів.
2.	Застосування опорних питальних слів при побудові запитальних речень	Учитель надає опорні таблиці з питальними словами до окремих видів опису. Учні, спираючись на подані питальні слова, навчаються ставити запитання до готових речень, текстів.
3.	Навчання учнів відбору запитань до різних видів описових текстів.	З.1. З готового зразка учні за допомогою вчителя обирають необхідний послідовний ряд запитань до запропонованого тексту.

		3.2. Самостійний вибір учнями запитань із «банку» до готових описових текстів. 3.3. Самостійне створення учнями описів за відібраними з «банку» запитаннями.
4.	Організація самостійної пізнавально-творчої роботи учнів зі знаходження логічного ряду запитань і створення на їх основі простих описових текстів.	4.1. Самостійне оволодіння учнями вміннями знаходження логічного ряду запитань до запропонованого тексту. 4.2. Самостійне створення тексту-опису за створеним учнями логічним рядом запитань. 4.3. Самостійний підбір теми опису і створення тексту за самостійно підібраним логічним рядом запитань.
5.	Освоєння учнями простих і ускладнених запитань для побудови складних описових і пояснювальних текстів.	Учні самостійно будують запитання до описових і пояснювальних текстів за методикою простих та ускладнених запитань (з використанням «ромашки» Б. Блума). Учителю корегує самостійні зусилля учнів.
6.	Діагностико-оцінювальний етап	6.1. Підбір учнями серії запитань, за якими можна перевірити якість засвоєння навчального матеріалу даного уроку або теми. 6.2. Проведення самооцінювання, взаємооцінювання, індивідуального та колективного оцінювання роботи в групі, вмінь учнів добирати і користуватися різними видами простих і ускладнених запитань. 6.3. Проведення контрольних робіт для встановлення рубіжних і підсумкових навчальних досягнень учнів з комплексу умінь запитальної діяльності (на рівні вимог до даного класу).

Ми дійшли висновку, що розпочинати підготовчу роботу з навчання учнів ставити пізнавальні запитання потрібно з перших днів навчання. Це дає можливість стерти у дітей стереотип про те, що в школі «запитують тільки вчителі», створити сприятливий мікроклімат у стосунках учителів і учнів, уникнути підвищеної тривожності маленького школяра про те, що в школі його будуть постійно про щось запитувати, позбутися страху запитати в учителя про незрозуміле або про те, що цікавить, сформулювати певні початкові знання і вміння щодо запитальної діяльності учня на уроці, посилити мотивацію до навчальної діяльності.

Учителі-експериментатори намагалися створювати на кожному уроці загальну оптимістичну атмосферу, «яка виключала психічну і фізичну перевтому дитини, будь-яке пригнічення або приниження її особистості» [5, 33].

Перші запитання учнів зазвичай дублюють, тобто поставлені за зразком запитань учителя. З цього приводу експериментатор не робив дітям зауважень, чим створював сприятливий психологічний мікроклімат. Неправильно поставлені запитання учителька делікатно і, в той же час, непомітно корегувала, звертаючи увагу на те, що поставлене питання дуже

гарне, цікаве, «але я б порадила тобі запитати (спробувати запитати) так ...» – зацікавлювала дітей до діалогової взаємодії. Недоліки в мовленні виправляла доброзичливим притишеним голосом.

Оскільки нами у ході спостережень за уроками вчителів у 1-х класах було помічено, що діти спочатку будують свої запитання, відштовхуючись від запитань учителя, то першим **способом** навчання учнів запитальної діяльності ми вважаємо **зразок учителя** (учитель дає учням зразки побудови запитальних речень, тобто показує, як запитати про певний предмет, явище, подію, як поставити питання до речення, зразки описових текстів тощо).

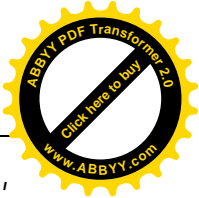
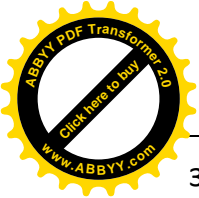
Використання цього способу буде доречним і ефективним на будь-якому етапі навчання учнів запитальної діяльності. Складаючи найпростіші описові висловлювання за зразком, діти оволодівають процесом творення опису за наслідуванням. У ході колективної бесіди вичленовують і осмислюють сам «спосіб формування думки».

Як показує практика, перші запитання дітей завжди дещо нечіткі, містять мовні помилки, у них відчувається невпевненість окремих учнів. Учитель, корегуючи мовні помилки учнів і навчаючи їх правильної мовної норми, не занижує оцінку. Навпаки, підкреслює сміливість думки і пошуку, що стає необхідним, і в той же час, незамінним стимулом до успіху дитини. Кращим і значно дієвішим методом творчого впливу на розвиток особистості є підведення самого учня до виправлення власної помилки. Якщо ж учень самостійно зробити це не спроможний, йому допомагає вчитель. На цьому зосереджує увагу і М. Вашуленко [4, 353].

Слід зазначити, що розповідь – найдоступніший для сприймання дітей тип тексту. Зважаючи на те, що у першому і другому класу учні працюють з невеличкими текстами-розповідями, вміщеними в букварі та читанці, ми пропонуємо навчати учнів ставити запитання **способом опори на питальні слова** (під час побудови запитань учні користуються опорними табличками, на яких написані різні питальні слова: Хто? Що? Де? Коли? Для чого? Чому? та інші. Питання обов'язково має починатися з питального слова).

Навчаючи протягом року дітей запитальній діяльності на основі текстів-розповідей, які містять елементи опису, та з опорою на різні види питальних слів, ми формували у них уміння застосовувати потрібні питальні слова у різних ситуаціях, уміння будувати прості питальні речення; розвивали пізнавальну активність; формували перші навички передачі змісту прочитаного тексту за запитаннями, поставленими однокласниками.

Слід зосередити увагу на тому, що учневі початкової школи для складання опису треба знати, на які питання він має відповісти. Тому на перших уроках у другому класі вчитель повинен показувати (давати

зразок), як будувати запитання до груп слів (іменників, прикметників, дієслів), до речень, до прочитаних або вивчених правил, до різних видів малюнків, використовуючи знання, отримані учнями в 1 класі та опорні таблички із словами-запитаннями. Так, наприклад, до описового змісту навчального матеріалу або вправи доречно використовувати набір простих послідовних запитань (бажано з опорою на алгоритмічні таблички), першим словом в яких є: Хто? Що? Де? Як? На чому? З чого?..., а до пояснювального – запитання евристичного змісту: Чому? Для чого? Чи можна? Як можна? А якщо порівняти?...

Під час спостережень за роботою вчителів-експериментаторів, ми розробили методику розвитку зацікавленості учнів до запитальної діяльності, пізнавальних і навчальних інтересів, мотиваційного компонента уроку через ігрову діяльність і, зокрема, проведення ситуативних рольових ігор професійного спрямування «Я – учитель!», «Я – журналіст!», «Я – екскурсовод!», «Я – космонавт!», «Я – природолюб!», «Я – особистість!» та ін.

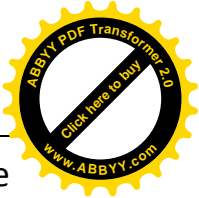
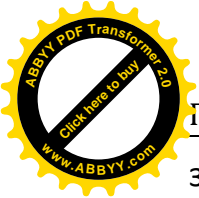
Під час проведення таких рольових ігор учні зацікавленіше вслухаються у відповіді однокласників, при потребі допомагають виправляти неточності у формулюванні правил, доведенні думки. Вони вчаться самостійно контролювати відповіді, виправляти помилки свої та інших – це значима для дітей діяльність. Так, наприклад, у ході творчого уроку з використанням методу рольової гри «Я – учитель!», діти отримують неоціненний досвід з постановки запитань, за якими можна перевірити якість засвоєння навчального матеріалу даного уроку, теми.

Тривалий досвід роботи з даного експерименту засвідчує доречність постійного використання у класі таблиці-опори з питальними словами:

Хто?	Чому?	Хто?	Де?	Біля чого?	Який?
Що?	Для чого?	Що?	Куди?	На що?	Яка?
Де?	Чи можна?	Де?	До чого?	Куди?	Яке?
Як?	Як можна?	На чому?	Звідки?	З чого?	Які?
На чому?	А якщо	Кого?	Чому?	За чим?	Як?
З чого?	порівняти?	Як?	Для чого?	Як?	
		Чим?			
		Який?			

Наступним кроком в опануванні запитальною діяльністю є використання банку (набору) запитань, який вводиться у другому класі поряд зі зразком учителя та таблиці-опори на питальні слова.

Банками запитань слугують запропоновані таблиці-опори з планами розповідей, поданими у вигляді простих питальних речень, заголовків до частин тексту, сюжету ілюстрації. Якщо план подано у вигляді заголовків, учитель має порадити учням до кожного пункту плану ставити по кілька

запитань у такій послідовності, щоб кожне наступне речення було зв'язане за змістом з попереднім.

Навчаючи учнів складати тексти-розповіді з елементами опису, вчителі-експериментатори спочатку навчають учнів **співвідносити назви пунктів плану з планом, поданим у вигляді питальних речень**. З цією метою для кожного учня використовують індивідуальні картки з планом-алгоритмом.

1. Пора року	Яка пора року надворі?
2. День	Який видався день?
3. Ілюстрація (запитання за ілюстрацією)	Чим вкривалась земля?
4. Висновок	Куди прийшли Сергій і Катя? Хто катається на лижах? Хто спускається з гірки? Які враження були у дітей від прогулянки?

Учні бачать перед собою два види плану, за якими можна скласти одну й ту ж розповідь, які запитання допоможуть описати події, явища тощо. Вони усвідомлюють, що план майбутньої розповіді, поданий у вигляді назв, також вимагає відповіді на логічний ряд запитань, чим більше поставлено запитань, тим багатшим буде твір.

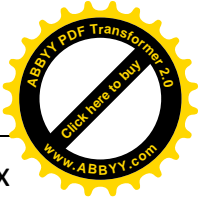
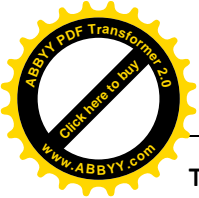
Іншим важливим видом роботи з банком запитань є формування вмінь учнів самостійно вибирати потрібний логічний ряд запитань із запропонованих, тобто **спосіб самостійного вибору запитань з банку до готових описових текстів**.

Так, наприклад, працюючи над оповіданням В. Сухомлинського «Я хочу сказати своє слово», учням пропонується вибрати із «банку» запитання, які стосуються опису осіннього неба:

**Набір запитань для опису пір року
на основі власних спостережень**

Яка пора року настала?
Який видався день?
Як світить сонечко?
Які хмаринки (хмари) пропливають у небі?
Як виглядає небо, яке воно?
Якими стали дні і ночі?
Що роблять птахи?
Які зміни відбулися з рослинами?
Що робить небо?
На що воно схоже?
Чи любиш ти спостерігати за небом? Чому?
Які цікаві явища природи, пов'язані з цією порою року, ти спостерігав?

Серед переліків готових запитань мають бути і такі, що не містять зайвих, і навпаки – кілька запитань до одного речення. Поступово від

тексту-розповіді з елементами опису учні переходять до текстів-описів, у яких послідовно подаються ознаки, характерні особливості зображуваного предмета, явища, людини [2]. У описах зазвичай немає сюжету, відсутні події і дійові особи. У них зображені картини природи, окремі предмети і явища, процеси, дії. В описах автор передає зовнішній вигляд предмета, його внутрішній зміст, складові частини, найпомітніші деталі, красу, а також своє ставлення до того, що описує. Оскільки в описах характеризуються ознаки, то їх мова багата на прикметники, порівняння, епітети.

З першим найпростішим банком запитань (зразком запитань учителя) для опису предметів діти ознайомлюються у першому класі.

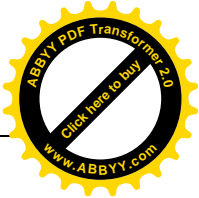
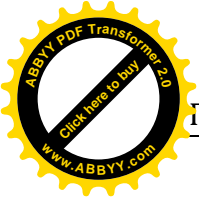
Оскільки в другому класі діти вивчають опис як один із видів тексту, то вони мають отримати більш розгорнутий універсальний зразок запитань учителя до опису і відповідний послідовний набір запитань.

Набір запитань для опису зовнішності людини

Яке за формою та кольором обличчя?	Овальне, кругле, продовгувате; бліде, рум'яне, смагляве, невелике, вилицювате, миловидне, симпатичне, цікаве, виразне, спокійне, вольове, суворе, сумне, похмуре, добре, зле, розумне, мудре, веселе, веснянкувате
Які щічки?	Худі, повненькі, рум'яні, звичайні, з ямочками
Якого кольору, розміру та форми волосся?	Кучеряве, пряме, хвилясте, коротке, довге, густе, біляве, чорне, русяве, рідке, жорстке, м'яке, шовкове, неслухняне, розкуйовджене, блискуче, світле, каштанове, сиве
Яка зачіска?	Охайна, волосся сплетене в кіски, коротко підстрижене волосся
Які очі?	Блакитні, голубі, карі, чорні, зелені, великі, вузькі, витрішкуваті, здивовані, сумні, грайливі, розкосі, виразні, примружені, сяючі, розумні, ясні, уважні, добрі, ніжні, привітні, хитрі, лукаві, задумливі, глибоко посаджені
Що можеш сказати про брови?	Широкі, вузькі, густі, кудлаті, тонкі як шнурочки, як крила
Який за розміром та формою ніс?	Великий, маленький, прямий, горбатий, кирпатий, гострий, довгий, орлиний, широкий, тонкий
Які губи (вуста)?	Повненькі, тоненькі, як вишеньки, малинові
Які вуха?	Великі, маленькі, приплюснуті до голови, капловухі – ті, що занадто стирчать
Якої форми підборіддя?	Пряме, овальне, гостре, з ямочкою
У що одягнений?	Короткі (довгі) штанці, платтячко, сорочечка, спідничка, шорти, блуза, черевички, чобітки, кросівки, босоніжки, кожух, пальто, куртка, шапка, кепка, шляпа

Такий набір запитань та опорних слів дозволяє школярам описувати різних за віком людей.

Під час вивчення теми «Які бувають тексти», учитель-експериментатори поступово вводять банки запитань до різних описових текстів. Наприклад, при складанні опис зайчика, дітям пропонується набір запитань для художнього і наукового опису тваринки.

Набір запитань до художнього опису тварини

Яка це тварина?	Дика, свійська
Яку шубку вона носить?	Сіру, білу, руду, буру, пістряву, плямисту, смугасту, чорну, пухнасту, гладеньку, блискучу
Яка в неї голівка, очі, вуха?	Велика, маленька, кругла, овальна, видовжена; розкосі, круглі, великі, малі, допитливі, улесливі, хитрі, злі, голубі, карі, чорні, зелені; довгі, з китичками, невеличкі, великі, округлі, стоячі, обвислі
Який хвіст?	Довгий, короткий, куций, пухнастий, кудлатий
Які лапи?	Тонкі, товсті, високі, короткі, довгі, міцні, сильні, м'яко ступає, з подушечками
Яка за характером (поведінкою, вдачею) ця тварина?	Легідна, полохлива, вірна, довірлива, хитра, вайлувата, лиха, боягузлива, ніжна, тендітна, смілива, грізна, добра
Чи подобається тобі цей звір (це звірятко)? Чим саме?	
Чи уявляєш ти нашу природу без цього представника світу тварин?	

Користуючись запитаннями і словничком, діти легко і швидко вчаться художньо описувати тварин, висловлювати своє ставлення до них.

З науковим описом тварини діти вперше знайомляться також на уроці української мови, але продовжують з ним працювати на заняттях з курсу «Я і Україна».

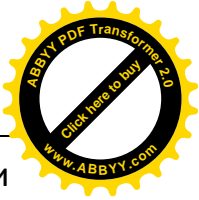
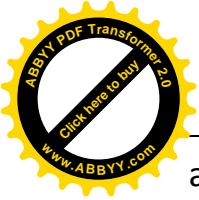
План-алгоритм наукового опису тварини

Назви тварину.	Заєць, вовк, лисиця, ведмідь, лось, олень
До якої групи тварин вона належить?	Дика, свійська, звір, хижа, всеїдна, рослиноїдна
Якого вона розміру?	Велика, мала, середня
Чим покрите тіло тварини?	Шерстю (гладкою, пухнастою, білою, рудою, чорною, сірою, рябою, смугастою, бурюю)
Яка в неї голова? Очі? Вуха? Ноги (лапи)?	Велика, видовжена, невелика, овальна, кругла. Довгі, стоячі, обвислі, рухливі, великі, невеликі, з китицями. Довгі, короткі, сильні, високі, передні, задні.
Чи є у тварини хвіст? Який він?	Довгий, короткий, кудлатий, пухнастий
Чи потребує, на твою думку, ця тварина охорони? Чому?	Дуже поширений вид, зникаючий вид

Під керівництвом учителя діти з'ясовують, що наукова мова не потребує «багатства» красивих слів, порівнянь. Мова науковця точна, чітка, конкретна, навіть дещо «суха» (не має епітетів і порівнянь).

Молодші школярі на таких уроках усвідомлюють значення вмінь висловлювати свою думку як науковці, з уживанням певних наукових термінів. Починають розуміти, коли краще описувати художньо, а коли науково. Вони почувають себе маленькою частинкою світу науки.

Працюючи з готовими наборами запитань, спочатку вчитель пропонує дітям потрібні описові матеріали, організовує їх колективний

аналіз. Дає зразок, як, користуючись опорою, висловити думку зв'язаними за змістом реченнями. Далі такі робочі матеріали складаються колективно в ході аналізу описових текстів та інших джерел висловлювання (картин, ілюстрацій, спостережень явищ навколишнього світу тощо).

Одним із способів навчання молодших школярів запитальної діяльності є **спосіб самостійного створення описів за отриманими з банку запитаннями**.

Важливим способом навчання дітей запитальної діяльності ми вважаємо **спосіб самостійного знаходження запитань до запропонованих текстів-описів**, який доречно застосовувати у 2–4 класах поряд із іншими способами.

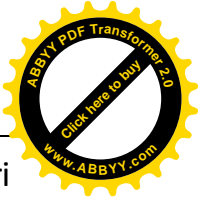
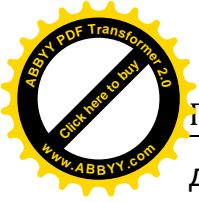
Спосіб самостійного знаходження запитань до запропонованого тексту викликає у дітей позитивний заряд емоцій, а власні запитання продемонструють їх спостережливість, уміння уважно читати. Діти розуміють, що вони спроможні зробити уже готовий опис ще кращим, відчують значимість своєї діяльності, що є високою мотивацією до навчання.

Колективне почуття радості, ласки, доброти, доброзичливості, подив перед красою – величезна духовна сила, що об'єднує дітей, пробуджує інтерес у байдужих. І важливо, щоб кожна дитина не тільки відчувала радість, а й творила її, вносила крихту власної творчості у життя колективу. За таких умов виконання вправи перестає бути для учнів тільки формальним завданням. Мовлення стає для них засобом самовираження. Захоплені спільним пошуком, радістю пізнання, діти діляться із педагогом своїми почуттями, враженнями. Обмінюючись думками, вчаться бачити навколишнє, відгукуватися на життя, включатися в нього [1, 4].

Коли діти добре засвоїли структуру тексту, уміють швидко і точно поставити запитання описового змісту до описуваного предмета, явища, дії, учителі-експериментатори рекомендують застосовувати в навчанні молодших школярів запитальної діяльності **спосіб самостійного підбору теми опису і створення тексту за самостійно підібраним логічним рядом запитань**. Цей спосіб передбачає побудову дітьми власних творчих, вільних висловлювань (індивідуальних, колективних, групових).

Усвідомлення кожного слова у формуванні теми, визначення свого ставлення до зображуваного – це той пункт відправлення, що спрямовує пошук фактів для майбутнього описового висловлювання. Спонукає дітей до пошуку, до пізнання, до творчості, і, нарешті, бажання сказати про побачене власними словами.

Учителі-експериментатори рекомендують давати дітям можливість самостійно вибирати тему для опису тварини (дикої, свійської, чотириноного

друга), улюбленої рослини, улюбленого куточка природи, опису зовнішності людини (члена родини, друга), опису на основі власних спостережень.

Спосіб підбору учнями серії запитань, за якими можна перевірити якість засвоєння навчального матеріалу даного уроку або теми, поступово вводиться з другого класу. Він одночасно сприяє зацікавленню учнів до запитальної діяльності та формуванню умінь перевірити власні знання і знання однокласників. Застосування даного способу вчителі-експериментатори пропонують розпочати за допомогою заздалегідь підготовленого учня.

Щодня діти чують, у якій послідовності вчитель ставить їм запитання, щоб повторити вивчений матеріал. Тому наприкінці третього класу школярі спроможні самостійно вибудувати потрібний логічний ряд запитань, підготувати певні письмові творчі завдання.

Висновки. Нами встановлено, що способи навчання молодших школярів ставити пізнавальні запитання мають поступово ускладнюватись: від зразка вчителя та опори на питальні слова – до виконання учнями різних за складністю видів роботи з готовим банком запитань. Після цього діти готові до самостійного створення власного ряду запитань, до складання описових текстів, а від них, у кінцевому результаті, до самостійного підбору теми опису і створення тексту за самостійно підібраним логічним рядом евристичних запитань та серії запитань, за якими можна перевірити якість засвоєння навчального матеріалу даного уроку або теми. Організована таким чином робота з навчання молодших школярів запитальної діяльності не тільки заохочує їх до навчальної та пізнавальної діяльності, а й прокладає шлях до створення ситуації успіху на уроці. Діти є творцями фрагменту уроку, вони практично застосовують набуті вміння вчитися.

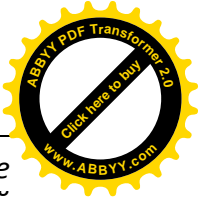
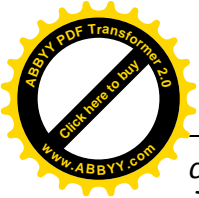
ЛІТЕРАТУРА

1. Варзацька Л. О. Навчання мови і мовлення на основі тексту / Л. О. Варзацька. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2001. – 105 с.
2. Вашуленко М. С. Навчання української мови в 2 класі / М. С. Вашуленко // Початкова школа. – 2003. – № 1. – С. 42–46.
3. Лазарев М. О. Основи педагогічної творчості / М. О. Лазарев. – Суми : Мрія, 1995. – 212 с.
4. Методика навчання української мови в початковій школі : навч.-метод. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / За наук. ред. М. С. Вашуленка. – К. : Література ЛТД, 2010. – 364 с.
5. Ушинський К. Д. Питання виховання і навчання в початковій школі / К. Д. Ушинський // Вибрані твори : в 2 т. – К., 1972.

РЕЗЮМЕ

Л. Н. Крившенко, В. В. Лях Обучение младших школьников вопросительной деятельностью.

Раскрываются этапы и способы обучения младших школьников вопросительной деятельности. Приводятся примеры опорных таблиц с вопросительными словами и индивидуальной картой с планом-алгоритмом для

составления текста-рассказа с элементами описания. Охарактеризовано основные достижения поиска оптимальных путей и методов овладения вопросительной деятельностью в процессе реализации дидактической технологии обучения младших школьников диалогическому взаимодействию.

Ключевые слова: диалогическое взаимодействие, вопросительная деятельность, банк вопросов, описание, творческие методы, таблицы-опоры, план-алгоритм, младшие школьники.

SUMMARY

L. Krivshenko, V Ljah. Educating of junior schoolchildren interrogative activity.

The article reveals major achievements in the investigation of the optimal ways and methods of learning to ask questions while using the didactic technology of teaching primary school pupils to interact with each other.

Key words: dialogue cooperation, asking activity, bank of questions, describing, creative methods.

УДК 74.2:74.26

Н. В. Кудикіна

Київський університет
імені Бориса Грінченка

МЕТОДИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ЯК УМОВА ЯКІСНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ ШКІЛ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

У статті висвітлено проблему формування методичної компетентності вчителя як умови якісного навчання української мови учнів шкіл національних меншин. Обґрунтовано необхідність забезпечення умов для фундаменталізації вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: навчання української мови, методична компетентність учителя, учні шкіл національних меншин.

Постановка проблеми. Розвиток України в контексті цивілізаційних змін, проявом яких є процеси глобалізації та інтернаціоналізації, детермінує необхідність готувати людину до життя і діяльності в умовах полікультурного суспільства. Одним із найвизначальніших чинників полікультурної освіти є формування в учнів мовної картини рідної країни та світу – складової полікультурного світобачення.

Аналіз актуальних досліджень. Формуванню мовної картини рідної країни в учнів шкіл національних меншин якнайкраще сприяє навчання української мови [2; 3; 6]. Причому принциповим є положення про те, що навчання української мови може бути успішним лише тоді, якщо дитина оволодіє рідною культурою та рідною мовою, яка є базовою для свідомого ознайомлення й розуміння інших культур.

Інваріантна складова змісту початкової загальної освіти з навчання української мови у школах національних меншин визначається за допомогою освітньої галузі «Мова і література» [2]. Успішність навчання учнів шкіл національних меншин української мови залежить не лише від